Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРЛАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 16 ФЕВРАЛЬ, 1989 ШУ. ★ № 20 (7678). ★ Мах 3 кеп.

Яхьа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

Гудермесски районе пачхьалкхенга шурен дулхи дохкара соахкара планаш кхоачаш яьча биъ боахама юкъе я «Правда» яха совхоз. Белгалдаккха деза, хьайбай продукци яккхара декхарех а из дика лоархIаяьлга.

Къаьстта хьинаре къахьийгад дояркас Мунаева Яхийтас. ХIара кхоабаш болча Iаттагара 3010 килограмм шура яьккхай цо дIадахача шера. Шу долалуш тIанийцача декхарал 500 килограмм дукхагIа я из. Социалистически яхье шоллагIа йоагIа Хаджиева Зубадат. Цун хьокхам — 3006 килограмм. Толаме кхоачашъяьй шоай планаш Дикамалдинова Тамарас, Абдулкадырова Хурманас, Элимгареева Хурмас, Элендиева Тамарас, кхычар.

БIарчча хьанийцача хIара кхоабача Iаттагара яьккха шура 2670 килограмм я, план 2450 килограмм йолаш. Дика дIадоладаьд правдинцаша карара шу а.

Деша дай бац

Кхыча тайпара хьал да моттигерча «Дружба» совхоза шурий-товарни фермашка. Масала, № 2 йолча МТФ коллективо пачхахьалкхенга дулх дохкара 1988 шерара план 71 процент мара кхоачашъяьяц, цуна тIадисад 55 тонн дулх. Ла йиш йоацаш хьал эттад хьайбашта дулх тIанкхетийтача даькъе а. Из, план 400 грамм йолаш, дийнахьа 240 — 250 грамм мара тIакхетац цхьан бежана.

ЦIаьхха эттадий цу тайпара сурт? Укхазарча хьалашка хьежача гуш да, из тамаш е езаш хIама доацалга. Масала, № 1 йолча ферме хьалдаьд доккха, паргIата хьайбаш леладерий цIа. Цхьабакъда, газ хьа тIа ца яр бахьан долаш, даьсса латт из. ХIаьта дояркаш, бежа Iуй, ферме болх беш бола механизатораш зIамигача, бIехача цIалга чу Iеш ба. Цудухьа тоъаш бац ферме дояркаш. Хьан безам хургба укхаза болх бе?

Номер шиъ йолча ферме хьайбаш леладераш Iеш болча цIагIа пальто тIера Iоякхар цамогаш хургва. ЭлектроплиткацIа дIоахдеш а топпара кIийле йолаш а да из цIа. Цудухьа ма хулла кIезигагIа цу «фусаме» хила гIерт нах.

Кхийнашка хьадоагIаш хий дац, цудухьа доахан хий моладара аралахка дезаш хул. Иштта ду хIара дийнахьа шин сахьата, юхейнсача хана хьогал лов хьайбаша. ТIаккха бехке дий уж шура кIезига ялара?

Соахкара шу долалуш хьайбаш леладераша дош деннадар хIара кхоабача Iаттагара юкъера лаьрхIача 2360 килограмм шура яккха, хIаьта боккъонца яьккхар 2082 килограмм мара яц.

Геттара ледара дIадоладаьд совхоза хьайбаш леладераша карара шу. Дийнахьа цхьан Iаттагара йоаккха шура 3—4 килограмм а хилац. ВIалла хьалъайлуш бац из боарам.

Хьагучох, шоай деша дай боацаш дIабаха гIерт укхазарча фермай болхлой дIахо йодача хана а.

Сийле хийла хьалхалаттарий!

КПСС обкома бюро, Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совет, облсовпроф, ВЛКСМ обком хьежай 1988 шера лаьттан тIара дукхагIа продукташ яхаран заготовкаш яран тIехьа районаша, колхозаша, совхозаша, механизированни отрядаша, бригадаша, звеньяша, лоаттаяьча социалистически яхьа итогашка.

ТIанийцача соцамагIа котбаьннараш а лаьрхIа, хьожаю:

Баьцовгlай продуктай керттера тайпаш дахареи заготовкаш яреи планаш а социалистически декхараш а кхоачаш ца дарах районашта хьожаяьяц хьалхара, шоллагIа, кхоалагIа моттиг.

Хьувкъам баккхара, баьцовгIай керттера продукташ яхареи пачхахьалкхенга йохкареи планаш а социалистически декхараш а кхоачашдеш эггара доккхагIа толамаш даьха боахамаш социалистически яхье котдаьннараш а лаьрхIа.

ХЬАЛХАРА МОТТИГ

КПСС обкома, Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара кара тела ЦIе Байракх а луш Урус-Мартана района ялата культураш йохкара план 103 процент, сомаш — 113 процент, шекара свеклаш — 121 процент кхоачашъяьча Мичурина цIерагIча совхоза коллективана хьожаяьй;

ШОЛЛАГIА МОТТИГ

КПСС обкома, Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома Сийлен грамота а луш Шалински района ялата культураш йохкара план 105,7 процент, шекара свеклаш — 171 процент кхоачашъяьча «Шалинский» совхоза коллективана хьожаяьй;

КХОАЛАГIА МОТТИГ

КПСС обкома, Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома Диплом а луш Ножай-Юрта района тхьамка дохкара план 204 процент кхоачашъяьча А. Шерипова цIерагIча колхоза коллективана хьожаяьй.

Лакхе йийца районаши боахамаши сийлен республикански Улга тIа йоахийла.

Ка болча ялата культураш яхара тIехьарча социалистически яхье котъяьннача бригадаштеи звеноштеи.

ХЬАЛХАРА МОТТИГ

Шалински района «Курчалойский» совхоза хий ца дуллача лаьттан 400 гектарах хIаране тIара план 26 центнери социалистически декхар 30 центнери йолаш гурахьа дувча ялата 41,2 центнер яьккхача нов. М. Вараева бригадана еннай, аргIана йоацаш йохка цхьа автомашина а хьожаеш, 1000 сом премн а луш;

ШОЛЛАГIА МОТТИГ

Шалински района «Курчалойский» совхоза хий ца дуллача лаьттан 290 гектарах хIаране тIара план 26 центнери социалистически декхар 30 центнери йолаш гурахьа дувча ялата 29,2 центнер яьккхача нов. А. В. Шуаипова бригадана хьожаяьй, 800 сом премн а луш;

Шелковски района «Каргалинский» совхоза хий дуллача лаьттан 500 гектарах хIаране тIара план а социалистически декхар а 25,2 центнер йолаш, 37,7 центнер гурахьа дув ка бола ялат даьккхача нов. Ю. Альбина бригадана хьожаяьй, 300 сом премн а луш;

КХОАЛАГIА МОТТИГ

Шалински района «Шалинский» совхоза хий ца дуллача лаьттан 470 гектарах хIаране тIара план 25 центнери социалистически декхар 28 центнери йолаш гурахьа дувча ялата 37,2 центнер яьккхача нов. А. Бисултанова бригадана хьожаяьй, 500 сом премн а луш;

Шалински района «Южный» совхоза хий дуллача лаьттан 130 гектарах хIаране тIара план 26 центнери социалистически декхар 31 центнери йолаш гурахьа дувча ялата 41,5 центнер яьккхача нов. М. Кохцулова звенона хьожаяьй, 500 сом премн а луш;

ХьажкIаш хьувкъаяра лелаяьча социалистически яхье котъяьннарг а лаьрхIа,

ХЬАЛХАРА МОТТИГ

Назрановски района «40 лет Октября» совхоза 150 гектарах хIаране тIара план 12,5 центнери социалистически декхар 25 центнери йолаш гибридни хьажкIий 45 центнер дIадув фу даьккхача Б. Кодзоева звенона хьожаяьй, аргIана йоацаш йохка цхьа легковой машин а хьожаеш, 1000 сом премн а луш;

ШОЛЛАГIА МОТТИГ

Назрановски района «40 лет Октября» совхоза 145 гектарах хIаране тIара план 12,5 центнери социалистически декхар 20 центнери йолаш гибридни хьажкIий 41,4 центнер яьккхача В.-Г. И. Дзаурова звенона хьожаяьй, 800 сом премн а луш;

Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза 267 гектарах хIаране тIара план 12 центнери социалистически декхар 15 центнери йолаш гибридни хьажкIий 40,8 центнер яьккхача А. И. Литвиненкой бригадана хьожаяьй, 800 сом премн а луш;

КХОАЛАГIА МОТТИГ

Назрановски района совхоз - техникума 200 гектарах хIаране тIара план 14 центнери социалистически декхар 16 центнери йолаш гибридни хьажкIий 36,7 центнер яьккхача У. О. Даурбекова звенона хьожаяьй, 500 сом премн а луш;

Назрановски района «40 лет Октября» совхоза 130 гектарах хIаране тIара план 12,5 центнери социалистически декхар 20 центнери йолаш гибридни хьажкIий 34,6 центнер яьккхача М. А. Мерешкова звенона хьожаяьй, 500 сом премн а луш.

Люцерна ги доаккхачеи кийчдечеи лаьттача социалистически яхье котбаьннарг а лаьрхIа.

ХЬАЛХАРА МОТТИГ

Надтеречни района «Братский» совхоза 160 гектарах хIаране тIара план 1,7 центнери социалистически декхар 1,8 центнери йолаш люцерна гин 1,9 центнер яьккхача Х. Вараева бригадана еннай, аргIана йоацаш йохка цхьа легковой машин и хьожаеш, 1000 сом премн а луш;

ШОЛЛАГIА МОТТИГ

Шелковски района «Сары-Суйский» совхоза 180 гектарах хIаране тIара план 1,6 центнери социалистически декхар 1,7 центнери йолаш люцерна гин 1,86 центнер яьккхача С. Юлаева бригадана хьожаяьй, 800 сом премн а луш;

Гудермесски района «Брагунский» совхоза 200 гектарах хIаране тIара плани социалистически декхари 1,35 центнер йолаш люцерна гин 1,35 центнер яьккхача Н. Ташаева бригадана хьожаяьй, 800 сом премн а луш;

КХОАЛАГIА МОТТИГ

Наурски района «Наурский» совхоза 88 гектарах хIаране тIара плани социалистически декхари 1,91 центнер йолаш люцерна гин 2,0 центнер яьккхача П. Н. Веденеева звенона, хьожаяьй 500 сом премн а луш;

Наурски района «Наурский» совхоза 30 гектарах хIаране тIара плани социалистически декхари 1,91 центнер йолаш люцерна гин 2,48 центнер яьккхача И. Г. Бадина звенона хьожаяьй, 500 сом премн а луш.

Баьцадаараш доахача лаьттача социалистически яхье котбаьннарг а лаьрхIа,

ХЬАЛХАРА МОТТИГ

Ачхой - Мартановски района «Овощевод» совхоза 50 гектарах хIаране тIара план 182 центнери социалистически декхар 190 центнери йолаш 253 центнер баьцадаараш даьхача С. Дикаева бригадана еннай, аргIана йоацаш йохка цхьа легковой автомашина а хьожаеш, 1000 сом премн а луш;

ШОЛЛАГIА МОТТИГ

Грозненски района «Аргунское» ОПХ 20 гектарах хIаране тIара план 130 центнери социалистически декхар 150 центнери йолаш хохий 304 центнер яьккхача А. Шохидова бригадана хьожаяьй, 800 сом премн а луш;

Ачхой-Мартановски района «Овощевод» совхоза 52 гектарах хIаране тIара план 174 центнери социалистически декхар 180 центнери йолаш 222 центнер баьцадаараш даьхача Р. Сараева бригадана хьожаяьй, 800 сом премн а луш;

КХОАЛАГIА МОТТИГ

Грозненски района «Тепличный» совхоза къайлача лаьттан 15000 квадратни метрах хIаране тIара план 13,3 килограммн социалистически декхар 14 килограммн йолаш 15,4 килограмм баьцадаараш даьхача З. И. Рыбинай бригадана хьожаяьй, 500 сом премн а луш;

Грозненски района «Аргунское» ОПХ къайлача лаьттан 10000 квадратни метрах хIаране тIара план 7 килограммн социалистически декхар 7,5 килограммн йолаш 7,9 килограмм нарсаш яьхача П. Ф. Прокудина звенона хьожаяьй, 500 сом премн а луш.

Комсаш хьувкъаяра лелаяьча социалистически яхье котбаьннарг а лаьрхIа,

ХЬАЛХАРА МОТТИГ

Наурски района «Северный» совхоза 105 гектарах хIаране тIара план 57,7 центнери социалистически декхар 63,3 центнери йолаш 84,5 центнер комсаш яьхача Н. Ершовай бригадана еннай, аргIана йоацаш йохка цхьа легковой автомашина а хьожаеш, 1000 сом премн а луш;

ШОЛЛАГIА МОТТИГ

Гудермесски района «Новогрозненский» совхоза 58 гектарах хIаране тIара план 72,3 центнери социалистически декхар 75 центнери йолаш 97,4 центнер комсаш яьхача И. А. Элипханова бригадана хьожаяьй, 800 сом премн а луш;

Гудермесски района «Новогрозненский» совхоза хий ца дуллача лаьттан 39 гектарах хIаране тIара план 51 центнери социалистически декхар 60 центнери йолаш 86,3 центнер комсаш яьхача Ж. Умарова бригадана, хьожаяьй 800 сом премн а луш;

КХОАЛАГIА МОТТИГ

Надтеречни района «Озерный» совхоза 49 гектарах хIаране тIара план 51 центнери социалистически декхар 60 центнери йолаш 83,9 центнер комсаш яьхача Р. Исхановай бригадана хьожаяьй, 500 сом премн а луш;

Гудермесски района «Белореченский» совхоза хий ца дуллача лаьттан 66 гектарах хIаране тIара план 51 центнери социалистически декхар 53 центнери йолаш, 70,7 центнер комсаш яьхача С. Алхаджиева бригадана, хьожаяьй, 500 сом премн а луш.

Дуга доаккхаш лаьттача социалистически яхье котбаьннарг а лаьрхIа,

ХЬАЛХАРА МОТТИГ

Гудермесски района «Гудермесский» совхоза 400 гектарах хIаране тIара план 34 центнери социалистически декхар 37 центнери йолаш 44,2 центнер дуга даьккхача В. Д. Хамидова бригадана хьожаяьй, 1000 сом премн а луш;

ШОЛЛАГIА МОТТИГ

Гудермесски района «Брагунский» совхоза 225 гектарах хIаране тIара план 34 центнери социалистически декхар 36 центнери йолаш 41,5 центнер дуга даьккхача. И. Хубиева бригадана хьожаяьй, 800 сом премн а луш;

Гудермесски района «Ойсунгурский» совхоза 100 гектарах хIаране тIара план 34 центнери социалистически декхар 36 центнери йолаш 43,3 центнер дуга даьккхача Б. Шахтиева звенона хьожаяьй, 800 сом премн а луш;

КХОАЛАГIА МОТТИГ

Гудермесски района «Ойсунгурский» совхоза 100 гектарах хIаране тIара план 34 центнери социалистически декхар 36 центнери йолаш 40,8 центнер дуга даьккхача И. Гехаева бригадана хьожаяьй, 500 сом премн а луш;

Шелковски района «Красный пахарь» колхоза 230 гектарах хIаране тIара плани социалистически декхари 27 центнер йолаш 28,3 центнер дуга даьккхача Н. Левина бригадана хьожаяьй, 500 сом премн а луш.

Генарий дIаде фу даккхара лелаьча социалистически яхье котбаьннарг а лаьрхIа,

ХЬАЛХАРА МОТТИГ

Шалински района «Джалка» совхоза 100 гектарах хIаране тIара план 11 центнери социалистически декхар 15 центнери йолаш генарий фун 22,7 центнер яьккхача Б. Саидова бригадана хьожаяьй, 1000 сом премн а луш;

ШОЛЛАГIА МОТТИГ

Шалински района «Зори Кавказа» яхача совхоза 100 гектарах хIаране тIара план 10 центнери социалистически декхар 11 центнери йолаш 21 центнер генарий дIадув фу даьккхача М. Хайдарова бригадана хьожаяьй, 800 сом премн а луш;

Сунженски района XIX партсъезда цIерагIча колхоза 140 гектарах хIаране тIара план 14 центнери социалистически декхар 16 центнери йолаш 19 центнер генарий фу даьккхача М. Н. Пономаренко бригадана хьожаяьй, 800 сом премн а луш;

КХОАЛАГIА МОТТИГ

Шалински района «Курчалойский» совхоза 45 гектарах хIаране тIара план 12 центнери социалистически декхар 15 центнери йолаш 23 центнер генарий фу даьккхача Э. Минкаилова бригадана хьожаяьй, 500 сом премн а луш.

Стр. 7

Шекара свеклаш дукхагIа яхара тIехьа лаьттача социалистически яхье котбаьннарг а лаьрхIа;

ХЬАЛХАРА МОТТИГ

Шалински района «Шалинский» совхоза 50 гектарах хIаране тIара план 210 центнери социалистически декхар 250 центнери йолаш 674,7 центнер шекара свеклаш яьхача С. Энгласовай звенона хьожаяьй, 1000 сом премн а луш;

ШОЛЛАГIА МОТТИГ

Шалински района «Московский» совхоза 15 гектарах хIаране тIара план 230 центнери социалистически декхар 300 центнери йолаш 634 центнер шекара свеклаш яьхача Х. Яхьяева бригадана хьожаяьй, 800 сом премн а луш;

(Чекхдоалар 3-ча оагIо тIа).

«Союзавтоматстром» яхача НПО чуйоагIача Грозненски опытно - экспериментальни заводе дукха я шоай декхараш толаме кхоачашдеш, даим хьалха латташ хьинаре къахьегаш хьайоагIа коллективаш.

Царех цаI я ремонтно-механически цехе коммуниста Алехин Анатолий Семеновича кулгалду токарий бригада. Берригаш а дика къахьегаш ба укхаза, хIаране 160 — 180 процент тIехкхоачашъю пачхахьалкхен планаши социалистически декхараши.

Хьинар долаш, лакха говзал а профессионализм а йолаш саг ва Алехин. Иштта ше хиларах цо дика кхоачашду хьехамча декхараш а. Цо дукха кхебаьб ше санна къахьегама тIера бола къона болхлой.

Иштта укхаза ба электромонтажни цехе къахьегама толамаш доахаш шоай дакъа юкъекхухьараш. Уж ба монтажницаш Дадаева Эммаи, Бахоева Хьаваи.

Цхьа бутт дIабахийтабац цар шоай план а социалистически декхараш а кхоачаш ца деш. Дадаева Эммас укх шера январь бетта план 105 процент кхоачашйир. ХIаьта Бахоева Хьавас массаза сменни нормаш 130 — 140 процент кхоачашъю. Общественни балха тIа а дакъа лоац Хьавас. Из я профсоюза заводской комитета член.

СУРТАШ ТIА: Бригадир А. С. Алехин, къонача болхлошта В. Нечкинаи Ю. Пимаковнеи ший балха къайленаш дIайовзийташ ва. Монтажницаш: Э. Дадаева, Хь. Бахоева.

И. ПЛИЕВА сурташ.

Кхайкарала жоп луш

Дуккхача газет дешараша редакце письмош ухийт коммунисташка, къахьегамхошка, республике бахача берригача нахага даьча кхайкарала хьакъехьа

Вайна езац митингови демократи!

Дукха ха йоацаш республикерча газеташ тIа кепатеха арадаьлар КПСС обкомо, НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиумо, НГIАССР Министрий Советo коммунисташка, къахьегамхошка, Нохч - ГIалгIай АССР-е бахача берригача нахага даь Кхайкарал. Аз дег тIара къоабалдаь хьал а лоац цу тIа дувцар.

Цу тIа вайх хIаравар декхарийла ву дIадахачун а хIанзарчун а мах хоадабеча граждански сакхетам, принципиальность гойташ, бехктокхаме хила, Октябра сийлахь-йоккха котало — СССР халкъий дохаргдоаца доттагIал — бIарга са санна лораде.

Советски наьха вахара къулба хила деза из, сога хаьттача. Сталински репрессеш йолча хана цхьа Iазап ца озаш цхьаккха а къам, хьаштдале, цхьаккха дезал а бисабац. Дерригача советски халкъа тIаэтта Iазап да из, лайна бала а ба. Цу хана массане а кхел цаI хиннай.

Тахан Коммунистически парте а вай пачхахьалкхено а цу дерригие боагIаш бола мах а баь, уж ерригa хоарцонаш, къизал хьагуча а яьха, цу хьакъехьа дага мел доагIар а, мел лайнар а дувца таро а хилийта гIулакх дIаоттадаьчул тIехьагIа нийса дац уж е вож къамаш къестадеш хилча, халкъаша лайна Iазап а бала а политически спекулянце тIа боаккхаш хилча. ХIанз керттера дар из санна дар кхы юха ца хулийталга да.

Гласностахи демократехи пайда ийбе боагIа къамаш кхотадара, уж вIаши гаргаозара.

Тахан партеи правительствосе бакъдаь дIаоттадаьд шоай мехках а баьха гIалгIай, нохчий, кхыдола къамаш халкъа моастагIий яха цIи а тилла, Iодахийтар цхьанна оагIорахьара нийса ца хилар.

ХIаьта, сталински репрессешка боабаьраш дагалоацаш 17—18 феврале митингаш чакхъяха чIоагIдаьд къахьегамхой коллективашка.

Цу гIулакха со раьза я. Амма, сона харцахьа хет цхьаькха. Цхьацанахьара хьахозаш да цу деношка а 19 феврале а цхьабараш митингаш е лаьрхIа ба, яхаш.

Сенна эш уж? Вайна эшац митингови демократи. Стихийни митингаш яра нах вIашагIбетталга. Перестройка хьаллаца дагадеха хIамаш дац уж, перестройкана баргал етта гIулакхаш да.

Тахан чуйнна перестройка наькъагIа къахьегаш советски халкъ доаллача хана цхьаккха дича а хилийта йиш йолаш хIама дац, наха ца эшаш йола митингаш елга.

Цхьаннех къайладаьккха, хьуладаь хIама дац хIанз вай мехка, дерригa массанена гуш а ховш а да.

Х. ГАГИЕВА,
НГIАССР халкъа образоване министерства инспектор.

Эшаш дац даьсса хабараш

Ткъаьи итт шу совгIа ха я со парте мугIарашка вола дуккхача хана болх баьб аз правоохранительни органашка, со къахьегама ветеран ва. Шоай лаьттара, мехкара арадаьхача Къулбаседа Кавказа халкъашта сталински репрессеша тIаоттадаь Iазап, цар лайна халонаш дагаехача даим а боарам боацаш дог чIехк са, халахет, чIоагIгIа вас хул, хIаьта кхы а халагIа да из, застойни ханашка цох дош аьнна а хьоаде йиш йоацаш хинна хиларах.

Интернационализм... Цун чулоацам болчча бесса кхетабе сага атта дац, кхыметтел йоккха опыт йолча юрист волча сона а тIехь. Цу хьакъехьа къамаьл дIадоладеш, дувца ловра сона интернационализма оамалаш сайна Iомаяьчарех. Малаш-б уж? Уж ба са гаргара нах, са доттагIий, «дув бна» яхар санна бола са эггара кхоачарагIа бола вайнаха юкъера са новкъостий.

Дуккхача шерашка вахаш а болх беш а хиннав со Шалински районе, ВУЗ йистеяьккхачул тIехьагIа цига хьожаваь. Ший нанас ваь воша санна тIанийцар со цига цу хана моттигерча районни газета редактора заместитель хиннача Ирисханов Рамзана, ший гаргарча нахах дIатехар. БIарччача шера ваьхар со царца, царна юкъе «сай» саг а волаш. 1963 шера хинна хIама дар из. Тахан вайца вац Рамзан, бакъда, хIанз а тIехь вежарий бувзамаш хадац са цун гаргарча нахаца. Сона шоллагIа йола нана а хинна дIаэттай Рамзана нана, хIаьта цун сесаг ТIаус са а са сесага а йиша я. ХIаьта Рамзана вежарий Iусам, Билал, Iимран — тха вежарий ба. Хало тхога кхаьчача цIаккха а юстара латтац уж, вокххий веш а ва со цу гаргалонах. Нохчий мотт Iомабаьб аз цар цIагIа, хIаьта цхьа мотт лебаро нах мел гаргаувз дувца а мича эш!

Из дерригa а дагадехача цIенхаштта дега вас хул сона цхьацца хабараш, аьлдиташ наха арадахарах, къамашта юкъе юкъ ехка, цабезам совбаккха гIертарах. Аз геттара харцахьа лерхIаш хIама да из. Малаш-б из дерригa хьалсувсадераш, харц хабараш арадоахараш? Уж ба массадолча къамий моастагIий. Наха дика дар хилар ловш бац цхьайолча формальни йоацача формированей хьалхалаттараш, тайп-тайпара митингаш, вIашагIкхетараш, аз-м аргдар царех «сборищаш» а еш, даьсса, хабараш деш бараш. Уж вайх хIаране а дего тIаэцаш бац.

Аз дег тIара къоабалду укх шера 16—17-ча феврале сталински репрессей жертваш дагалувцаш йола мероприятеш къахьегама коллективашка чакхъяха лаьрхIа хилар, Iалаьмате нийса а ший ханнахьа а деш хIама да из.

Г. ТИМОХИН,
юрист.

Исторе оагIонаш

ЦIАККХА А ДИЦЛУРГДАЦ

Вайнах шоаш бахачара боха а баь. СибарегIа бахийта Сталина а, цун палача Берияс а къайлагIа кийчо еш хинна зама яр из. Фашисташ ЦIеча Эскаро доазон тIа кхаччалца лелхабаьбар. Беррига нах гIайгIано кIалбита, дуненца безам кIезига болаш бар. Цар кер чу хинна бала бар къизача тIем тIа турпале, деналца бовш латта кагий нах, вежарий, къонгаш, кхы боккхагIбараш а. Цу халача гIайгIанерча заман чухь цхьанна юрта, мехка сакъердаме волаш цхьаккха саг гургвацар. Массава тIемаца хоттабенна цхьацца бала болаш вар. Наггахьа ков дацар тIема хало, цун Iазап, боккха бала цIен юкъе ца отташ. Цудухьа сакъердам, ловзар наха дицденна дукха ха яр.

Унзара, сакъердам кIезига болаш дар тIем тIара хьахоза кердадараш. Тха цIенга а каст-каста аха даьлар балийца дега човнаш еш дола каьхаташ. ТIом болабеннача хьалхарча дийнахьа моастагIчох латаш Ношхой-Хьажех хьаваьнна бархI дезалхо вар. Уж бар: Дидигов Iаддал, Дидигов Исраил, Дидигов Макшарип, Дидигов Баязуддин, Дидигов Аюп Дидигов ТIахIир, Дидигов Ильяс, Дидигов Абоязит, хьта беррига тайпан бараш дIалаьрхIача, дукха бар Дидига-къонгий арме баха, майрра тIем тIа моастагIчох латаш бола кIантий. ТIем тIара каьхат царгара наг-нагахьа мара дагIацар, хIаьта а хабар доацаш тоъал ха яьлча дег чу бала а гIайгIа а хулар, хIанз-хIанз фу хилар-хьогI, аьле сагата хьовзар. Эггара хьалха тхога балийца дена каьхат Макшарипагара дар: «Киева арахьа, Белая Церковь яхача юрта моастагIчун топ а кхийтта Сталино яхача городе госпитале ва со. Са сагот ма де, шоана массанена хьалхара моастагIчоа духьала латта а, вала а кийча ва со». Из дар 1941 шера июль бетта 27-ча дийнахье. Дукха ха яланзар Сталино яхача городера цу госпитала эвакуаце а яь, Сталинградера тхога каьхат да. Цу госпитале шоллагIча группагIа инвалид а ваь, даймехка цIавера Макшарип, тхо цIагIара ара даххалца цо болх бир Назрановски юкъерча школе директор, цул тIехьагIа райисполкома председатела заместитель волаш.

Тоъал ха яр вокх вежарашкара хабар доаца, бакъдар аьлча, ТIахIира деган гIоздаьхар тха массане. Кертах топ а кхийтта госпитале илла, лазар кIаьд а денна, чов дикагIа хинначул тIехьагIа, чIоагIа майра моастагIчун духьала тIом барах, ворхI ди отпуск а енна Ленинградера цIаавайтар ТIахIир. Са а леIа, тIем тIа юхаваха дукха ха ялалехьа, тхо 23-ча феврале СибарегIа дахийталга а хайна, политотдело тIем тIара тIехьашка а ваьккха, адамий моастагIа ва, аьнна тхона тIеххьа СибарегIа вайтар ТIахIир. Ильяс а Ленинградски блокада йолча хана, городе Выборге аьтта кога го а бохабеш хала топ а кхийтта, Бийск яхача городе дукха ха йоаккхаш а илла, цIенах кхийтар. Тхога Воронежера Iаддалгара госпиталера дена каьхат чIоаггIа гIайгIа яйташ дар. Каьхат тхога хьакхаьча дукха ха ялалехьа хала а, дегIацара низ беха а вола Iаддал, накъа воаккхаш ши медсестра а йолаш Воронежера Назране воалавир поездаца. Госпиталера хьаденача каьхатагIа ховра вала мара, ваха ха йоацаш, Iоажал гарга кхаьча из цIавайталга. Цунна кхийтта топ кIалхара мочхал а лоацаш, багарча меттах кхийтта фортах араьннаяр. Разрывной пхо хиннабар из.

Абоязита каст-каста ухийтар письмош Польшера, Германера, шийна денна правительственни совгIаташ дувцаш. ТIеххьара тхога цунгара деха письмо иштта дар «...Одер яхача хи тIа баьча тIемах Советски Союза Турпал яха сийдола цIи яла оттадаьд сона» аьнна. Дукха ха юкъе йоланзар из хиннача воински частера тхога гIайгIане письмо кхача: «Берлин йоаккхаш турпала деналца Абоязита валар хиннад...». Вокха вежарий тахханалца цхьакха тайпара хоам бац, царех фу хиннад а хац.

Човнаша кIалвита, дегIацара низ бехача Iаддалас а яккханзар вахаш дукха ха. Тхо СибарегIа дIадахийтале кхо ди хьалхагIа —20-ча феврале валар хилар цун.

Iаддал веннача кхоалагIча бус, сатоссаш цхьа капитани цунца ши автоматчики цIагIа чу а баьнна, «кульгаш урагIа» аьнна чIоагIа цIогIа а хьекха, хьакхайкадир СибарегIа тхо дохийталга. Iаддал веннача гаьнарча юрташкара баьхка нах бар тхацига бийса йоаккхаш. Дукха нах цIагIа бIаргга а байна, кхера веннача капитана, цхьаккха хIама хьа ца эцийташ арадаьхар тхо. Мелла чIоагIа оаха дехарах, кодаме баьхка нах, шоай дезалах дIатоха бокъо яланзар, царех цхьабараш цу халача, бIаьхача наькъ тIа, шоай дезалех дIа ца кхеташ, моцала а халонех а байра.

Сборни пункте тхо дIакхаьчача, тха вошас Сулейма дехарагIа оаха цIагIара цхьаккха хIама хьа ца ийцалга хайна, полковника ши салте а, товр-ворда а енна тха хиннача коа чувахийтар Сулейма. КоанаIараш а йийла, ераш коа баьлча, дикагIа мел йоа хIамаш вордаш тIа а етта, цIагIа диса гуржий чIагIар мелаш баьгIабар «дружинникаш». Салташа совлен къамаьл ца дайташ ворда юха а ерзаяь, письменни стола чу илла ший диплом хьа а ийца, ваьсса юхавера Сулейма. Доахано товарни вагона чу тхо чулаьхкача, тхога хинна ялат дацар тхона а тхоца хиннача гаргарча наха а кхаь дийнахьа даалла. Со дийна волаш, цIаккха дицлургдац сона цу дийнхьа бIаргадайна со цец ваьккха тамашийна хIама. Вагонах даьккхача корах — оттдушниках арахьежаш латтар Сулейма, цу ханна цун бIаргкхийтта хиннабар эшелона вагонашта хьалхашка гIолла, бедоккха тускар а доаллаш дIайодача Руфах, АМООС-а начельника Самалазова сесагах. Сулейма корах дIакхайкача, цун гIар яйза а яйза, чIоаггIа елхаш тха вагона тIаера Руфа.

— Шо лехаш масса йолча эшелона чакхма яьннайий со. Шо кора а ца даь, сайга мел хинна даар шун наха дIа а денна йоагIа со, — яхаш елхар Руфа. — Укх сахьате со юха кхоачаргья, — аьнна, кадай йолаенна дIаяхар из. Дуккха ха яр Сулейма а цун мара Георгес а цхьана болх бу. Сулейма цу системе керттера инженер вар. Нанас баь вежарий мо шоайла безаш, вIашагIа хьерчаш бар, дукхагIйола ха цхьана йоаккхар. Сахьат даьннадацар цхьа бIаь совгIа саг, эрсий, украинцаш, казански татараш, дагестанцаш, черсий, шийна тIехьа а болаш, тIормеш дизза дуарг мел дола хIама тхона цар вагона чу хьа чу луча хана: маькхаш, докъадаь дулх, коартол, жувр, даьтта, ябакхаш, ябакхий генараш, тхьамка, сапа. Тхо цIагIара арадахар дицдеш, тха бала, деха дегаш юхетохаш, кхоачарагIа бола гаргара нах санна тхона орцагIбаьнна сапаргIата даьккхьар тха цу наха. Масса болча дезалхойх бIарг тохийта тхога, яхаш дехар дора, тхо лаьрхIа, тхона тIехьа баьхкача тайп-тайпарча къамех болча наха, цхьацца коралга тIа воагIаш, тхоца массанеца а Iадика йийцар чIоагIа белхаш а боккха бала дег чу болаш а хиннача дукххача наха. Из дерригга а бIарга ца дайна саг, атта тешалургволаш дацар, хIаьта тхона-м уж нах баьхка хоза хийттадале а, шозлагIа таьзет хилар цох. Цар белхар, цар хьийкха махьарч венна дIаваллалца сона дицлургбац.

— Фашисташ вай доазон юххе кхаьчача хана Iе а, хьа дезала а тхона даь гIулакх вIалла дицлургдац. Из дала диканца декхалда шоана — яхаш, тха наьнаца Совдатаца, дег чура елхаш, къамаьл деш яр Руфа. Бутт гаргга оаха бихьача новкъа дуача хIаман уйла е цӀ езаш Акмолинск яхача городе дIакхаьчар тхо.

Хаджи-Мурат ДИДИГОВ,
къахьегама ветеран.

Дукха халонаш нийсъеннай дIадахача шера ГIира-Юртара цементни завода коллектива вахаре. Цудухьа цун аьттув баьннабац паччахьалкхен поставкай план йизза кхоачашъе.

Дале а, йоккха говзал йола, шоай декхараш цIена кхоачашдеш бола нах кIезига бац укхаза. Масала, царех ба ОТК сменни мастер Багиева Асман лаборантка Калаева ТIаузи.

Цар яьккха анализ цIаккха а харцахьа хилац. Из Iалаьмате лоархIаме да брак йола продукци заводера ара ца ювлийтара.

СУРТА ТIА: А. Багиева, ТI. Калаева.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

Грозненски района «Советская Россия» яхача колхоза хьайбаш леладерий хьокхамаш лакха долга массанена дика ховш да.

ЦIаккха ца хиннача бесса толаме болх баьб моттигерча шурий-товарни ферма болхлоша шийтталагIча пятилетка кхоалагIча шера. Масала, паччахьалкхенга дулх дохкара план 205,3 процент кхоачашъяьй цар! Из районе, кхыметтел республике а эггара лакхагIбола хьокхам ба.

Иштта дика лел гIулакхаш шура дIачулуча а. Цох йола план итт процент тIехкхоачашъяьй соахка. ХIара кхоабача Iаттагара яьккха шура 115 процент гаргга я. ПланагIа 85 долаш, хIара бIаь Iатта тIехьа хьалкхедаьд 94 Iаснлг.

Колхоза МТФ кIезига бац хьинар дола нах. Шоай боахама сий лакха лоаттадеш хьабоагIа доаркаш Абдулазимова Тумиша, Эльмурзаева Умакульсум, Индербиева Зулай, Исаева Хадишат, Эдихаджиева Марха. Дукха тIехьайисац царна къона доярка Багаева Лизата а. Шоай планехи социалистически декхарехи дика лоархIабу уж берригаш а. Укх шера а овсаре къахьег цар.

СУРТАШ ТIА: 1) къона доярка Л. Багаева; 2) доаркаш Т. Абдулазимова, У. Эльмурзаева, З. Индербиева, Х. Исаева, М. Эдихаджиева.

В. ЮНЦЕВИЧЕИ, Л. АБДУРЗАКОВЕИ сурташ.

Ца малар—вахара хьисап

Самогон доахаращца— къовсам

Цхьацца болча советски наха юкъе малар мелилген алкоголизми яржара гIо деш дола бахьанаши хьали дIадаккхара тIадерзадаь практически гIулакхаш чакхдоахаш малараш меларца, алкоголизмаца, къаракъ даккхарца лоаттабеча къовсама хадданза боккха теркам тIаухийт КПСС Центральни Комитета а Советски правительствас а.

Къаракъ даккхарца лоаттабу къовсам дIахо лакхбе лаьрхIа 1977-ча шера 29-ча мае «Къаракъ даккхарах бехктокхаме озара хьакъехьа» Указ арадаьккхад СССР Лакхехьарча Совета Президиумо.

Дукха ха йоаццаш из зулам дукха даьржача зуламашта юкъе дар. Цунца цхьана къаракъ даккхарах бехктокхаме ца озаш дукха нах бусар. Иштта цIагIарча хьалаца хадданза спиртной малараш доахаш болча наха лоархIам боацаш дола дакъа мара суда гIанда тIа хацар. ХIана дар из?

«Малараш мелилген алкоголизми дIаяккхара де дезача гIулакхий хьакъехьа» болча 1985-ча шера 7-ча маерча КПСС ЦК Соцам тIа белгал ма даккхара, цу гIулакха керттера ши бахьан дар: из тайпа бокъонаш телхаярца милицеи бокъонаш лораеча кхыча органашеи лоаттабу къовсам биза дIа ца бахьари къаракъ доаккхилга общественни кхераме хилар кхета а даь гонахьара бараш цунна духьала ца балари.

ЦIагIарча хьалашка кийчдаь спиртной малараш цIенде ма деза цIенде вIаштIехьадалац, царца хул хила йиш йоаца кхераме сивушни даьтта, этиловни бутиловни спирт, кхыдола дохьажаш. Цудухьа, цхьацца йолча хана валар а хулаш, цIагIа даькхача къаракъах дохьаш а даьлле, бахархой унахцIенонна цо ду зулам дицде хьашт дац.

ЦIагIа малараш кийч а деш дохкаро спиртной малараш дахара а дохкара а паччахьалкхен монополи толхаю. Малараш меларцеи алкоголизмацеи къовсам лоаттабе лаьрхIа спиртной малараш кийчдара паччахьалкхено доазув оттаду, уж дохкаш йолча моттиг а ха а белгалъю план оттаю, чхьагIараконьячни изделеш кийчъяра кхачан промышленносто дIахецаш йола бийдал малагIа тайпа я а мел я а бIарг лохк. Ялат, коартолаш, шекар, сом, комараш санна йола юртабоахама продукташ йоаю цIагIа къаракъ кийчдераша.

Цхьацца болча зуламхоша лочкъаьлча продуктех а доаккх къаракъ. Юххера цу гIулакхо бахархой кхачанца Iалашбара новкъарле ю.

Къаракъ даккхаро гIо ду малараш мелилген алкоголизми йоаржаяра, цунца цхьана общественни порядок толхаяра а, кхыдола кхераме зуламаш дара а, морально саг толхавара дола бахьан а да из.

Малараш меларцеи цIагIа къаракъ даккхарцеи лоаттабеча къовсама юкъе керттера моттиг дIалоац корта бохабу малар гоама долаш нах кхебаро. Къайле яц, зуламе традицеши оамалаши могийташ, царна духьале йоацаш гонахьара хьал хилча малараш мелара гIо деш хилар. Цу зуламца къовсам лоаттабеш массанел хьалхагIа маларашцара гIулакх хувца а деза, из зулам аморальни хиларах нах тешабе а беза.

Цунца цхьана, алхха цхьа кхетама балха таронаш юкъеяхар кхоачам болаш дац. НизагIа из ца малийтара гIулакхаш юкъе даха дезаш хул, къаьстта аьлча, цIагIа къаракъ даккхарахи спиртной малараш доахаш а дохкаш а бокъонаш телхаярахи бехктокхаме озара хьакъехьа дола закон юкъедоаккх.

Иштта, РСФСР уголовни кодекса 158-ча статьяга хьежжа дохка лаьрхIа доацаш цIагIа хьадаь къаракъ, чача, арака, тутови къаракъ, них е кхыдола чIоагIа малараш кийчдарах е леладарах, йохка лаьрхIа а доацаш, уж кийчду аппараташ хьаярах е лелаярах кхаь шерага кхаччалца тоалуш болх бе суд ю е 300 сомага кхоачаш гIод тох. Из тайпа хIама цIаькхазза дича кхаь шерага кхаччалца чувалла суд ю е цхьан шерагара дениз кхаь шерага кхаччалца тоалуш болх бе суд ю.

ЧIоагIа малараш доаха аппараташ кийчъярах а, хIаьта иштта цу гIуланха тайп-тайпарча хIамаех пайда эцарах а, царца мистъенна сайсача продуктех алкогольни малар хьакъостадара ше къаьстта кийчъяьча цIагIарча пхьегIех пайда эцарах а уголовни бехктокхаме оз. ХIама яккха е кхыбола материальни пайда бе дохка цIагIа къаракъ даьккхараш а уголовни бехктокхаме оз.

Ткаченко Александр Никитовича 1987-ча шера 6-ча марте Нохч-ГIалгIай АССР Южный поселке ше волча цIагIа дохка лаьрхIа доацаш 12 литр цIагIа даь къаракъ хиннад. Венна да «дага лаца» кийчдаьд аз из къаракъ, аьлар Ткаченкос судебни заседане. Тикачура къаракъ эца деза ахча кходе веннавар из, цхьабакъда, бIарччача шера алапех 20 процент дала дезаш дуккха а дезагIа хилар цунна из.

Малгобекски района Вознесенская яхача станице яхаш йолча А. Т. Брежневас законах доацаш 6 литр цIагIа къаракъ даккхарах 70 сом гIод текхар.

ЙоаггIаш йола вывод йиизар юха а ший цIагIа 3 литр цIагIа хьадаь къаракъ леладаьча В. Н. Назаренкос. Алапех 20 процент сецадергдолаш шин шера тоалуш болх бе ха техар цунна.

Спиртной малараш кийчдеча юкъарчал доаццаш дакъа лаьца деце а, спиртной малараш кийчде помещени, аппараташ, транспортни таронаш енна а, хIаьта иштта уж вай дувца малараш е аппараташ кийчъе безам тIабахийта а гIо даь нах бехктокхаме оз.

ЦIагIа къаракъ даккха ялат, коартолаш, свеклаш, дрожжаш, иштта кхы продукташ дIа а хийца халкъа рузкъа дIаюха доадаьраш бехктокхаме озилга Iалашдар къаьстта лоархIам болаш да.

ЦIагIа кийчдаь спиртной малараш эца бокъо лац вай законо. Спиртной малараш ахчах, хIамах хийца е совгIата денна, къаракъ доаккхачар цIагIара, базар тIара е кхыча моттигера ийца дар, аьнна уж ийца гучабаьннача наха 30 сомагара 100 сомага кхаччалца гIод тох.

ЦIагIа кийчдаь спиртной малараш эцарах йола материалаш къоастае — хьажа дIаяла мегаргья къахьегама коллективай общественни организацешка, новкъостий судага, малараш меларца къовсам лоаттабеча комиссешка, из бокъо толхаяьча сагага хьежжа 50 сомага кхаччалца гIод тохара хьисапе общественни Iоткъам а беш гIулакх юкъедаккха мегаргда цунна.

ЦIагIа спиртной малараш кийчдечарна духьалара законаш долаш да. ХIанз гIулакх миштад аьлча, из да закона кIалхара «валагIертар, бокъо толхайнча ше хоа ца луш висар дог доахаш вар, валлане а бехка кIалхара ца а воалийташ, массанахьа уж законаш кхоачашделга вIаштIехьдаккха дезаш.

Л. ЯНДИЕВА,
Малгобекски района юридически консультаце адвокат.

Хургболча хьувкъама

...Ма хулла тешамегIа лард йолла гIерташ боахк хIанз Грозненски района «Гикаловское» яхача производственни объединене къахьегамхой. ЛаьрххIа отряд вIашагI а елла, органически, минеральни удобренешца хьаьндеш да кхаш. Къаьстта йоакхо ю ялата хьажкIаш, доакъара свеклаш дIаювргIйола лаьтта кийчдара, ХIара гектара тIа юкъера лаьрхIача бIаь тонн кхоачийт органически яраш. ХIанзле шурий фермера кхашка из дIайихьай кхо эзар тонн совгIа.

Лаьтта хьаьндеш бу болх башха чоалхане бац, аьнна мотта йиш я. Нийса дац из. Уйла тIайохийташ де дезаш дола хIама да, хIана аьлча, массанахьа цхьатарра йилла йиш йолаш яц, кхай картограммашка хьежжа цхьаннахьа дукхагIеи вокханахьа кIезигагIеи кхоачийташ мара.

Цахаддаш болх беш я Магомадов Ахьмада низ бола погрузчик. Хадац органически удобренешца цо етта лафеташ тIехьайийза из волчара дIаухача тракторий аргIа. Къаьстта дика кайоал яхье хьалхалаттача механизаторий Евсеев Павла, Умаров Бауде, Хачукаев Арбе. Ди дIадахадац царех хIаране кхай тIа 45—50 тонн удобрени дIа ца хьош. Из хул цаI-ах норма гаргга.

Иштта овсаре къахьегаш ва гурахьа дIайийнача культурашта минеральни удобренешца подкормка еш вола къона механизатор Магомадов Абу-Рашид а. Цо цхьанне хIанзле 400 гектара тIа баьб из болх, норма 350 гектар йолаш.

Бьцадаараш— бIарччача шера

Ира эттад вай мехка наха дика а тайп-тайпара а кхача лоаттабара дош. Цу даькъе боккха лоархIам болаш да баьцадаараш дуккхагIа хьалкхедар.

Из кхычарел хьалхагIа а дикагIа а кхетадаьд Грозненски района «Тепличный» совхозе, Йиззача боахама расчетага яьннай цун коллектив. ХIаьта цу балха формо массане уйла бухсоццаш хьахулар алсамдаккхара тIаерзаю. Шоашта дIакхоачар цох тийша долга кхетадаьча совхозерча специалисташа, болхлоша болх тоабара наькъаш лех, инициатива йолаш къахьег.

Цунга хьежжа да совхоза хьокхамаш а. Соахка план 17 эзар тонн йолаш, цо паччахьалкхенга дехкад 19750 тонн баьцадаараш. ДIачуенна ерригa продукци 2197 эзар сом мах болаш я. Цо аьттув беннаб боахама миллион сом совгIа цIена пайда баккха, наьха алапей юкъера боарам кхо бIаь сомага дIакхоачаде.

Соахкара планаш 11-ча октябре яь яьлар совхоза коллектив, Из бахьан долаш района боахамашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхар цо.

Къаьстта хьинаре къахьийгар Эдилов Мувса керте латтача № 1 йола бригада доакъошхоша. Дикка тIехкхоачашдир цар шоай декхараш.

ХIанз ара кIоарга лоа улл, цхьабакъда, теплицашка «ахка» да. ДIадийнна ги тIадаьннад, хIара дийнахьа низ болаш латт нарсий зIиргашка. Уж укхаза дIайийннай 29 эзар гаргга квадратни метр йолча майда тIа. Из болх беча овсаре къахьийгад кхоалагIча степена Къахьегама Сийлен орден лелаеча Сусуркаева Нурсета, Садулаева Зинас, Сардалова Тонтас, Сулейманова Яхас. Цхьа ди дIадахийтац цар нарсашта эша удобренеши хийи дIа ца кхоачийташ.

— Кастта Советски Эскарен тIема-Форда Флотен цIей хургда, — йоах дикагIболча тепличницаша. — Цу ханале хьалхара баьццара продукци тикашка дIаяхьийта дага да тхо.

С.-М. ЯСУЕВ.

Бригадир

РЕСПУБЛИКЕ дикагIчарех лоархIаш я «Оргтехника» яхача объединене пхелагIча цеха наладчикий барттайна интернациональни коллектив. Шоайла безам болаш, къахьегама тIера болаш массабараша хиларо коллективана гIо ду ше тIайийцача социалистически декхарех даим а дика лоархIае. Цунна тешал деш да укх пятилетка шерашка план, социалистически декхараш а тIеххкхоачаш ца деш бIарччача коллективо цхьа бутт дIабахийта ца хилар.

Цу къахьегама толаме доккха дакъа лоац бригадира Немцев Евгений Ивановича а.

Укх деношка № 671 йолча Старопромысловски къаман — территориальни хоржамий округе гIолла яьча собране бригадир — коммунист Немцев Евгений Иванович оттавир депутаталла кандидат. Дукха ха я, бригадир а волаш, коллективе цо болх бу. Цу дуккхача шерашка Евгений Ивановича балха говзал лакхъеннай, цун дикагIйола оамал белгалйоаккха хIама а хинна дIаэттад цо каралаьца атта доаца гIулакх. Цо даьсса дош алац, доккхала къамаьл дац, ше дергда аьнкар цIенхаштта кхоачашду. ХIанзле а гуш да депутата декхар цо толаме кхоачашдергхилар. ТIеххьарча хана доккхий хувцамаш хиннад Евгений Ивановича ший а заводе а вахаре. Бакъда, хувцаеннаяц цун дог-уйла, нах дукха безара, нахаца бувзам боагIаш хилара оамал. Цудухьа, дог цIена къахьегаш, эшачоа гIо-новкъостала кийча волаш хиларах веза из наха а, иштта цунца цхьана болх беча новкъосташта а.

Укхаза барттайнача дезале санна цхьана къахьегаш ба тайп-тайпарча къамий викалаш: эрсий, нохчий, украинцаш, гIалгIай, эрмалой, иштта кхыбараш. ХIаравар ши-ший метте ва. ХIаьта вIаши барт — безам, цхьоагIо, вошал а доттагIал а долаш массавар хиларо коллективана гIо ду къахьегаме толамаш даха.

Цар продукци вай республике, мехка яйза ца Iеш, дика йовзаш я доазол дехьарча дуккхача мехкашка. Иштта ший дикалца, тешшаме болх беш хиларца цига доккха сий даьккхад цо. Из сий даккхара доккха дакъа кхоач къахьегама тIера йолча цун бригада а, хIана аьлча, наладчикий професси укхаза керттера я. Нагахьа санна, укхаза арахецаш йола «электрофотографически» аппарат ехача, из тоае вай мехка меттел, гаьнна доазол арахьа а дIаух укхазара наладчикаш.

— Со каст-каста хул вай республикал а, иштта доазол а арахьа тха продукци дIакхоачача моттигашка, — яхаш дувц наладчика Инсаев Руслана, — бакъда, со дIа мел кхаьчача чIоагIа тешал ду тха аппарата, цар оал, ер санна дика болх беш йола аппарат кхы а хилча новкъаяцар* тхона, аьле.

Дукха ха йсаццаш цар заводе хилар со. ХIара болхло ши-ший моттига да вар. Цар чуийнна, говза бора болх. Бригадир вар цхьацца болча къона болхлошта хьехар деш, цкъаза цо тоъал ха йоаккхар царна новкъостал деш. Массанахьа кхача кхоавора из. Иштта массанахьа хоза лостам болаш, цIена, балхах чам болийташ яр участок а.

ХIаьта, массанахьа санна укхаза а дукха ба къахьегаме даим а хьалхалаттараш. Цар толаме кхоачашду шоай производственни декхараш. Уж ба «Знак Почета» яха орден лелаеш вола наладчик Бикаев Рушан, Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаеш вола наладчик Чуков Ахьмад, наладчикаш Инсаев Руслани Сапаров Алхазури, иштта кхыбараш.

Дукха ба хьинаре къахьегаш, массадолча гIулакхашка хьалхалатташ бараш.

— Къаьстта Евгений Иванович хIана хержар оаш депутаталла кандидат аьнна, аз хаттар дича, наладчика Бикаев Рушана аьлар:

— Дика оамал йолаш саг ва Евгений Иванович. Цун къахьегама хьинар, лаьрхIар кхоачашдара низ ца кхобеш, тIагIертта из хиларах, гIулакх бокъалгахьа даккхара тIехьашкахьа ца воалаш моллагIчунгара из хьадехаш хиларах теш тхо цох.

КIоаргга маIан долаш, вахара еррига оагIонаш чулоацаш а проблемаш бухсоццаш кхоачашъяра хаьдда наькъаш белгалдоахаш а я Евгений Ивановича программа. ХIаьта, ший депутатски декхараш кхоачашдара даькъе керттера лостам ба, аьнна хет цунна Старопромысловски районе хьаIайна йола социально-культурни а наьха бытови а хьалаш чулоацаш йола проблемаш къестаелга. Иштта, ше делаьрхIар хьаллаца районни партийни организаци а кийча я, аьнна хеташ ва из. Общественни вахара юкъе дизза дакъа лоац Евгений Ивановича. Из ва объединене парткома член, цехови партийни организаце секретарь, иштта халкъа тIахьожама керттерча группа председатель.

Къаьстта дувца безам ба са халкъа тIахьожама группе цо беча балхах лаьца. Из болх цар лаьрххIа лелабу, хIана аьлча, ховш да кхоачамбоацараш массанахьа нийслуш хилар. ХIаьта цар дика вIаштIехь а доал уж ца хилийтара тIахьожам лоаттабе Комитета членаша гучабоах зулам дара, хIама лочкъаяра, тIерабараш. Иштта укх деношка шоай аргIанарча заседане цар дийцар январь бетта комитето баьча балхах.

Дуккхача совгIаташца белгалваьккхав Евгений Иванович, дика производственник а кулгалхо а из хиларах. Цунна тийнай дукха орденаш, медалаш, Сийлен грамоташ, иштта премеш, царех я шоллагIчеи кхоалагIчеи степений «Къахьегама Сийлен» орденаш.

Шеко йоаццаш ала мегаргда, нагахьа санна из депутаталла хорже, харжархой гIалат баргбац, хIана аьлча, хьинаре, декале, вахара принципиальни позици йолчарех цаI ва из.

М. ЧАХКИЕВ.

ДУККХАЧА ХАНА ЦХЬАН МОТТИГЕ

«Чечингстройтранс» объединенерча 2-ча гараже Осипенко Василий Никитич болх беш вола 32 шу гаргга ха я. Агрегатни цехе автослесарь ва из. Машиний чоалхане механизмаш—передачай коробкаш, тIехьашкара мосташ, кхы оатхалаш дика тоаеча цун сий ду коллективе. Шоай машинашта ремонт къаьстта цо яр дех водителаша. ХIана аьлча, Василий Никитича кулг техача дукхагIа а дикагIа а лел уж. Говзал лакха йоландаь а йоккха опыт йоландаь а да из.

1957 шера эскарера гIулакх чакх а даьккха, укх гараже автослесара ученикалла эттар арме 6 шера прапорщик хинна Василий Никитич. Ала деза, ший иштта нийслургда, аьнна, вIалла цун дага ца хинналга. ЗIамига волаш а кхувш воагIаш а ший вахар армеца мара дувзаденна хургдац, аьнна лийрхIадар цо. Цхьабакъда, цу хана хиннача сокращенех ше цIавайтача воханзар Василий Никитич. Болх миччахьа бой а ший декхараш дизза кхоачашде оамал еннаяр цунна эскаро. Цудухьа, шин мел бола низ тIабахийтар цо керда професси Iомаяра. Иштта, ученикалла дIаволавенна Василий Никитич, хIанз 5-гIа разряд а йолаш, бокъонца говзанча ва.

Гаража мастера Рыбалкин Иван Ивановича ший болхлочох дувц:

— Тха гараже эгара дикагIча болхлошта юкъе цаI ва Осипенко Василий Никитич. Е еза ремонт хаинахьа а дика а еш ва из. Къаьстта цун дисциплинах ала лов сона. Сона дагадоагIаш цкъа балха тIехьависа а ханал хьалха дIаваха а бIаргавайнавац сона из. Цхьабакъда, эшача хана балха ха яьлча а салоIача дийнахьа а юха ца увзалуш болх бу цо.

Общественни балха а доккха дакъа лоац Василий Никитича: цехкома а товарищески суда а член ва из, дружинник волаш а дукха ха яьккхар цо.

— Ши шу даьлча пенсе ваха ха хьатIакхоач са, — йоах Василий Никитича. — Цхьабакъда, хIанз санна дегIаца низ а унахцIено а хуле, сайна дезаденна гIулакх дита цагIа Iоха лаьрхIа вац со.

М. АЛАДИНОВ.

Сийле хийла хьалхалаттарий!

(Ииcтедоалар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

Ачхой-Мартановски района «Самашкинский» совхоза 80 гектарах хIаране тIара план 240 центнери социалистически декхар 270 центнери йолаш 510 центнер шекара свеклаш яьхача У. Зузнева бригадана хьожаяьй, 800 сом преми а луш;

КХОАЛАГIА МОТТИГ

Шалински района «Московский» совхоза 20 гектарах хIаране тIара план 230 центнери социалистически декхар 300 центнери йолаш 537 центнер шекара свеклаш яьхача С. Д. Хасимикова бригадана хьожаяьй, 500 сом преми а луш;

Урус-Мартановски района Мичурина цIерагIча совхоза 33 гектарах хIаране тIара плани социалистически декхари 235 центнер йолаш 516 центнер свеклаш яьхача Х. Дудугова бригадана хьожаяьй, 500 сом преми а луш.

Сом хьувкъабара лелаяьча социалистически яхье котбаьннарг а лаьрхIа,

ХЬАЛХАРА МОТТИГ

Урус-Мартановски района Мичурина цIерагIча совхоза 41 гектарах хIаране тIара плани социалистически декхари 120 центнер йолаш 215 центнер сом баьккхача С. Курсаева бригадана хьожаяьй, 1000 сом преми а луш;

ШОЛЛАГIА МОТТИГ

Урус-Мартановски района Мичурина цIерагIча совхоза 29,3 гектарах хIаране тIара плани социалистически декхари 120 центнер йолаш 215 центнер сомаш баьхача А. Бибулатова бригадана хьожаяьй, 800 сом преми а луш;

Сунженски района «Ассинский» совхоза 30 гектарах хIаране тIара план 162 центнери социалистически декхар 173 центнери йолаш 199 центнер яьккхача М. Х. Далакова № 11 йолча бригадана хьожаяьй, 800 сом преми а луш;

КХОАЛАГIА МОТТИГ

Ачхой-Мартановски района «Новосельский» совхоза 40 гектарах хIаране тIара план 115 центнери социалистически декхар 120 центнери йолаш сомий 141 центнер яьккхача М. Ш. Тепсуркаева бригадана хьожаяьй, 500 сом преми а луш;

Урус-Мартановски района Мичурина цIерагIча совхоза 42,3 гектарах хIаране тIара плани социалистически декхари 80 центнер йолаш 145 центнер сом баьккхача Ш. Алдамова бригадана хьожаяьй, 500 сом преми а луш;

Тхьамка хьувкъадара лелаяьча социалистически яхье котбаьннарг а лаьрхIа,

ХЬАЛХАРА МОТТИГ

Ножай-Юртовски района Шерипова цIерагIча колхоза 43 гектарах хIаране тIара план 32 центнери социалистически декхар 35 центнери йолаш 60,5 центнер тхьамка даьккхача И. С. Синиева бригадана хьожаяьй, 1000 сом преми а луш;

ШОЛЛАГIА МОТТИГ

Ножай-Юртовски района Гагарина цIерагIча колхоза 20 гектарах хIаране тIара план 42 центнери социалистически декхар 45 центнери йолаш 55 центнер тхьамка даьккхача А. Т. Вадаева бригадана хьожаяьй, 800 сом преми а луш;

Ножай-Юртовски района Калинина цIерагIча колхоза 19 гектарах хIаране тIара план 25 центнери социалистически декхар 26 центнери йолаш 52,6 центнер тхьамка даьккхача С. У. Чанкаева бригадана хьожаяьй, 800 сом преми а луш;

КХОАЛАГIА МОТТИГ

Ножай-Юртовски района Ленина цIерагIча колхоза 10,5 гектарах хIаране тIара план 20 центнери социалистически декхар 23 центнери йолаш 42,6 центнер тхьамка даьккхача А. Хайдарбиева бригадана хьожаяьй, 500 сом преми а луш;

Ножай-Юртовски района хьалха Жданова цIерагIа хиннача колхоза 25 гектарах хIаране тIара план 20 центнери социалистически декхар 22 центнери йолаш 36 центнер тхьамка даьккхача Б.-М. З. Хасаева бригадана хьожаяьй, 500 сом преми а луш;

Агропромышленни комплекса болхлой профсоюза обкома тIадуллалда агропромышленни комплекса болхлой обкома чотагIа мах боацаш СССР-е гIолла 30 туристически путевкей мах боацаш доазол дехьарча туризма 9 путевкей ялара 1988 шера лаьттан тIара баьцовгIай продукташ яхара лелаяьча социалистически яхье эггара дукхагIа белгалваьнна 39 саг къоаставелга.

Ахчан премеш РАПО-й, агропромышленни объединеней комбинатийи централизованни резервни фондай средствай чотагIа дIалойла. АргIана йоацаш йохкара легковой автомашинаш къоастаю Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета резервера.

Хоржамашта накъадолхаш

КАНДИДАТАШЦА ВIАШАГIКХЕТАР

Укх деношка дукха нах гулбелар Грозненски района «Тепличный» яхача совхоза эктови зале. ДIаьхдаь тIоараш детташ, дегаш гIоздаьнна болаш, геттара безаме тIанийцар гулбеннача наха цIи хеза вола советски военачальник, СССР оборона министра заместитель, Советски Союза Турпал, арме инарал Говоров Владимир Леонидович.

ВIашагIкхетар хилалехьа массехк ди хьалха СССР халкъа депутат харжара № 672 йолча Грозненски къаман - территориальни хоржамий округе гIолларча окружной хоржамий комиссе регистраци а яь, В. Л. Говоровна дIаденнадар халкъа депутаталла кандидат из хиларах тешал деш дола удостоверени.

Кандидата доверенни наха зале баьгIарашта йийцар цун вахара биографи, белгальяьхар В. Л. Говорова оамалаш. Нохч - ГIалгIай пачхаьалкхен юртбоахама опытни станце директора заместитела И. М. Анчербака, инарал-майора М. А. Ковалевске берригаш тIахьийхар хоржамаш хургдолча дийнахьа шоай викала тIехьа кхаж тассара.

Хьинаре дакъа лоацаш хиннав Владимир Леонидович Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа. Ленинградски фронте батарея командир а волаш, ший сийдола никъ дIаболабаьча Говоровх хиннав воккха военачальник, партийни а пачхаьалкхен а деятель. 1946 шера денз парте мугIарашка вола Владимир Леонидович хиннав КПСС XXIII — XXVII съездий делегат, парте ЦК член волча цо дакъа лаьцад XIX Ерригсоюзни партконференце балха юкъе а.

ХIанз хьинаре дакъа лоацаш ва из Армене мохк агарах хиннача хатара тIехьаленаш дIайоахача, цигарча гIишлон болхлошта а гражданси оборона бIухой гIулакхашта а кулгалдеши царна лостам луши.

Дош лу кандидата шийна. ДегтIара ший харжархой даькъал а бувцаш, баркал йоах цо наха, шийх селлара чIоагIа цар бIуболарах. Ший программа ювцаш В. Л. Говорова белгалдоаккх, нагахьа санна ше СССР халкъа депутаталла хорже практически гIулакхащца, перестройка кхоачашъяра ший керттера теркам тIаозаргхилар, масала, фусамашцеи кхачан продукташцеи нах Iалашбара дешаш леррагIа кхоачашдара, наьха унахцIено лораелгеи халкъа образовании эргайоаккхилга, боахам лелабара керда формаш юкъеккувлалга, экологически хьалаш тоаделга Iалащдара.

ВIашагIкхетаре къамаьл даьча «Тепличный» совхоза директора З. Н. Амаевас, Артемовски элеватора парторганизаце секретара Н. Э. Сатуева, баьцадаараш кхедерий бригадира, къахьегама коллектива Совета председатела З. И. Рыбинас шоай коллективай цIерагIа тешал дир, шоаш оттаваь кандидат массане а хьаллоацаш хилара, хIаравар тIахьийхар цуна тIехьа кхаж тассара.

Цу вIашагIкхетаре дакъа лоацаш хилар НГIАССР Министрий Совета председатель М. А. Керимов.

Города Гудермеса машиннаькъахой клубе хилар № 7 йолча Грозненски къамантерриториальни хоржамий округе гIолла СССР халкъа депутаталла харжара кандидат хиларах регистраци яьча СССР Генеральни прокурораца А. Я. Сухаревца даь вIашагIкхетар. Цига дакъа лоацаш хилар республика бархI районера викалаш.

ВIашагIкхетар хьаделлаш хьалхара дош аьлар КПСС Гудермесски горкома хьалхарча секретара А. В. Хадзарагова. Цул тIехьагIа дош делар Сухарев Александр Яковлевича. Перестройка еча даькъе хьалхарча карагIдийннарех а динза дисарех а дувцаш, гулбеннарашта цо дIайовзийтар хоржамашта хьалхара ший программа. Къайста ког-гIортолга яьй цу тIа социалистически законность чIоагIъяра правови пачхьалкхе вIашагIйоллара, организованни зуламаш дарца лоаттабу къовсам чIоагIбара а кагирхошта юкъерча правонарушенешта профилактика яра а хьакъехьарча дешаех.

Кандидата биографи, цун гIулакхацара оамалаш, общественни декхар кхоачашдеча цо гойташ дола хьинар белгалдоаккхаш дийцар Сухарев Александр Яковлевича доверенни саг йолча, «Мединструмент» завода технически контролера Кириченко Галина Федоровнас. Собране иштта къамаьлаш дир педучилища преподавателa А. С. Дружинина, НГIАССР юстице министра И. А. Албастова, № 1 йолча Аргунски юкъерча школа хьехархочо У. В. Исмаиловас. СССР халкъа депутаталла кандидата цар дIадовзийтар харжархой наказаш.

Царна юкъе керттера теркам тIаоза дезаш дарех дар гор. Аргуне керда школьни помещенеш хьалъяра йоакхо е езаш хилар, хIана аьлча хIанз йолаш йола дешара корпусаш боарамал тIех хьалийза я, вай республикера унахцIено лораяра материальни база дегIаккхувлара массе тайпара гIо дар, берали ноанали лораделга дIахо эргадахара дешаш сессешка дувцийта хьинарегIа увттадар, спекуляцеца лоаттабу къовсам ма могга чIоагIбар, иштта кхы дIаходараш.

ВIашагIкхетаре дакъа лоацаш хилар КПСС обкома шоллагIа секретарь Д. Г. Завгаев, НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. Х. Боков, КПСС обкома секретарь С. М. Беков.

Дукхача наха тIанк, аьнна хьалдизад Орджоникидзевская яхача станица культура Дворец. Уж ба СССР халкъа депутатаца, СССР Генеральни прокурораца Сухарев Александр Яковлевичаца вIашагIкхетара баьхка республика цхьайолча районашкарча къахьегама коллективай викалаш.

ГIулакхацарча, демократизма хьале дIадоладенна из вIашагIкхетар хьаделлаш къамаьл ду КПСС Сунженски района хьалхарча секретара В. В. Поповас. Цул тIехьагIа дош лу депутаталла кандидата А. Я. Сухаревна.

Гудермесе а санна, ший хоржамашта хьалхара программа дIайовзийт цо гулбеннарашта. Советски юристий Ассоциаце президент, «Юристаш ядерни тIема духьала» яхача дунен халкъашта юкъерча организаце сопредседатель ше хиларах тарра, машара гIулакх чIоагIдара а ядерни герз дIадаккхара а тIехьа ше чIоаггIа къовсам лоаттабергхилар белгал а доаккхаш, харжархошта дош делар цо цар хьашташ лорадара ший дерригa низаш оарцагIдоахаргхиларах.

Цул тIехьагIа къамаьл даьча кандидата доверенни наха «Малгобекнефть» НГДУ оператора С. А. Горлова, Ачхой-Мартановски района «Самашкинский» совхоза дояркас Н. Х. Хамидовас, КПСС Наьсарен района хьалхарча секретара А. А. Мякиева гулбеннараш тIахьийхар хоржамаш хургдолча дийнахьа А. Я. Сухаревна тIехьа хьинаре кхаж тассара.

А. СУРХОЕВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ВЕНГРИ. Республике социально-экономически стабилизаце правительственни программа кхоачашъеш, экономически структура эргайоаккхаш, производства рентабельность лакхъеш гIулакхаш дир. Зе деш йола предприятеш дIайоах, предприятеш кхыча лостам тIа йоах, хIаьта цуица цхьана болхлой юхакийчбу, царна керда говзалаш Iомаю.

СУРТА ТIА: Сексардерча (Тольна область) механически заводе профессиональни областной совета центре занятеш еш я. Укхаза Iомае йиш я токара говзал е токарни говзалах — шийшоллагIа специальность.

МТИ—ТАСС сурт.

ВIалла дага а доацаш дизза хилар французски столице «От кутюр» яха лакхача модай кхалнаьха барзкъий бIаьстанарча - акханарча сезона моделеш дIахьокхар. КIирагIа 20-нел совгIа долча мода парижски цIеноша — царна юкъе деррига дунен тIа цIи хеза «Пьер Карден», «Нина Риччи», «Ив Сен-Лоран»; «Кристиан диор» яхараш а кхыдараш а санна дараш а долаш — дIахьекхар хьатIайоагIача сезона керттера тенфенцеш къестаеш йола шоай коллекцеш.

Фу хьалхашка дахь мода парижски законодателаша хургйолча сезона? «Искушение» барзкъан керда стиль а мода керда лостам а ба, — аьлар Ив Сен-Лорана французски эггара гIорбаьнна болчарех волча цхьан модельера. Йоккхий белажаш йола, кхалсаг озаенна хила еза барзкъаш дIадаьннад, кхалсаг юха а кIаьда хиле дIаотт. Керда тенденци данне а дац модельерашта дагадеха хIама, закономерность я, хIана аьлча мода ювзаенна я хана гIулакхаца, хьахьокх обществе хула хувцамаш, ший тайпара эргайоах вай вахара социальнии культурнии явленеш. Цкъа цхьан хана кхалнаха ювхайора маIача наьха хачеш йола костюмаш, шоай уж ювхае бокъо я яхаш чIоагIа къувса а къувсаш. Таханара кхалсаг шийх бIубенна, ший лоIаме, хIама карагIдоалаш, сага несал де отта ца езаш мукъа я, шийбарзкъа «маIача наьха» акценташ йоацаш хила йиш йолаш а я.

Ше цкъа интервью луш легендарни Габриэль Шанела аьлар; «Мода дIайоал, стиль цIаккха а дIаялац». Кердача стила ха хьаэттай. Кхалнах шоаш белар кIаьда хила, хIаьта маIа нах цунна чIоагIа раьза хилар. Силуэт юха а хоза хиле дIаотт.

СУРТА ТIА: Кристиан Лукриас хьалхашка еначарех цхьа модель.

МАШАР МАССАНЕНА ЭШ

40 шу хьалха болабеннаб вай планета тIа машар лорабара бола болам. Фу де карагIдаьннад цу хьакъехьа цу хана денз? МалагIа хувцамаш хиннад машар лорабара беча балха юкъе — цун чулоацамагIа а кепагIа а? Цу хьакъехьа дувц АПН корреспондента Соколов Виктора яьча интервью тIа машар лорабара болама юкъе дакъалаьцачарех цхьанне, Макс Планка цIерагIча общества физикеи астрофизикеи института директора профессора Хайн-Петер Дюра.

Малхбузен Германе машар лорабара бола болам дуккха белгалонаш йолаш ба. Цу болама юкъе дукха тайп - тайпара группаши теченеши я, шоай дукхалцакIезигалца, луш болча кхетамца, цар яьккхача хана йIоахалца эргаш а йолаш. Цудухьа цар беча балха тохкам бе а, мел толаме ба из ала а хала да. ХIаьта а, со хьожаргва из де ФРГ «Iилманхой — машара тIехьа» яхача болама масалах, хIана аьлча, цу болама юкъе со се а хиларах.

Укх дерригача 40 шера тIема духьалара болам массаза шерлуш латт. Хьалхара антимилитаристски организацеш вIашагIкхийттачул тIехьагIа мара, тхо, Iилманхой, царех дIакхийтанзар. 1955 шера ФРГ гучабаьлар хьалхара «Геттингенера 18 Iилманхо», уж ядерни герза духьала бар. Царна юкъе бар Хайзенберги, фон Вайцзеккери, Герлахи, кхыбола физикаш - атомщикаш. Цу хана цхьанне а уйла яцар тIема духьаларча болама юхьиг дIайолаяьй, аьнна.

Естественни Iилмай областе болх беш болча Iилманхошта юкъе ший тайпара машар лорабара бола болам чIоагIбелар 1983 шера «НАТО-с шоллагIа решени» а яь, гаьна кхетар юкъерен кIезигагIеи дола ракеташ Европе оттаяьчул тIехьагIа. Цу ханара событеш сихха дегIаера. 1988 шера, июль бетта Майнце, хилар машар лорабара къовсам лоаттаберий конгресс, цхьа шу даьлча — Геттингене хилар ядерни герзаш космосе дахара духьалара конгресс. Цул тIехьагIа, Гамбурге (1986 ш.) — герзаш дIадахара предложенеш оттаяь конгресс. ТIеххьарча, ноябре Тюбингене хиннача конгрессе Iилманхоша дийцар тIадоагIачох шоаш лерхIаш дар.

Кхыдолча боламех лаьца дийцача, «Дармштадтски сигнал» цIи йолча бундесвера инициативагIа лаьца ала доагIа. Цун оагIо хьаллоацараш машар лорабара, малхбузенгермански эскаре демократизаци яра тIехьа ба. Цу болама юкъе тIема эскархой мара бац — салтийи эпсараши. Машар безача бундесвера викалий инициатива чIоагIа гIорьяьнна я эскархошта а общественноста а юкъе. Дуккха дукхагIа нах ба тахан адамий а машара а кхела йоакхо еш. Из чIоагIа лоархIаме а да, хIана аьлча, общества политически хьинар айлу цунца цхьана. 1983 шера Майнце, тха хьалхарча конгрессе гулбелар кхо эзарнел совгIа Iилманхой - естественникаш. Уж бацар, Iилмал дезагIа цхьаккха хIама а ца лоархIаш, дуне мичахьа кхача гIерт а бе-башха ца хеташ хинна физикаш, химикаш е биологаш. Уж бар гонахьа мел долчун шоаш бехктокхаме хеташ, цхьоагIо а хоадам а болаш тIеман герз хьадаран духьала бола нах. ЧIоагIа лоархIаме да Iилманхоша тIатаIара стратеге антипод йолча «кхоачам бола» оборона оалачун идея хьакхоллар а эскарера структурни хувцамаш динза даргдоацаш хилар а. Цу гIулакхаша юххера а алхха оборонана лаьрхIа эскар хьахилийта деза, вIалла тIатаIара доацаш а. Со гIадваха ва из идея кийчъяь, хьакхеллар Мюнхена юххе йола тха тохкама группа хиларах а цу группа доакъошхо се хиларах а. Из группа «ФРГ Iилманхой — машара тIехьа» яхача болама цхьа дакъа да. ФРГ социал-демократашеи Пагуошски боламои тха йдея хьаллаьцар. Укх тIеххьарча 4—5 шера советски эскара эксперташта юкъе из уйла бахьан долаш къовсам лаьттаб. Из я Варшавски договора мехкаш тIанийца а Михаил Горбачева дукха ха йоацаш ше ООН-е даьча къамаьла юкъе йийца а йола уйла. Дукха гаьна дац кхыбола никъ боацалга НАТО-с кхетадергдола ди.

БОНН.

АПН.

ГРАЖДАНСКИ ОБОРОНАХ ХА ДЕЗАР

Граждански оборона системе дIададахача шера итэгаш йича котало яьккхар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара кара тела ЦIе Байракхи Сийлен грамотеи еннача Старопромысловски районо (района ГО начальник новкъост В. Н. Скворцов, ГО штаба начальник подполковник А. А. Антонов). ШоллагIа моттиг еннай Октябрьски района, кхоалагIа моттиг Заводской района.

Юртарча районашта юкъе хьалхара моттиг еннай Гудермесски района (ГО штаба начальник В. Г. Степанов), шоллагIа моттиг Наурски района (ГО штаба начальник А. Х. Акименко), кхоалагIа моттиг Назрановски района (ГО штаба начальник Р. Даскиев).

Республикански службашта юкъе Граждански оборона декхараш кхычарел дикагIа кхоачащдир медицински служба (служба начальник П. У. Мальсагова), автомобильни транспорта служба (служба начальник Е. А. Надиров), торговлен кхачани служба (служба начальник А. Н. Зубков).

ДIадахача шера бахархой кийчбара планаш а программаш а керттерча даькъе кхоачашъяьй. Нах кIалхара боаха а тIехьатетта йиш йоаца аварийно-юхаметтаоттадара а балхаш-кхетам болаш вIаштIехьдаха а практически кхоачащде а ховлга дIахайта кулгалхой болча «Грознефть» а, «Грознефтеоргсинтез» а яхача объединеней, «Промавтоматика» Iилма-производственни объединене, «Грознефтегеофизика» трест, Грозне машиннаькъа станце, иштта кхыярий подразделенешка комплексни ученеш а объектови тренировкаш а дIаяхьара боарам белгалбаьнна лакхбелар. Iалама зуламех а, чIоагIа низ беш йолча дохьаш доахкача веществашца а, хIаьта иштта дуккха нах боабеча герзаца а бувзам болаш хиннача производственни аварех а лоравалара дешашта хадданза теркам тIа а лоаттабу, Iомалуш дола гIулакхаш ший ханнахьеи дикеи кхоачаш а ду цига. Цу объектий кулгалхоша массанел хьалхагIа Граждански оборонах дола шоай декхараш кхоачащдеш хилара шоашкара масал дIа а хьокх, бахархой Iомабелга вIаштIехьадаккхара шоай карара барий бехктокхам лакхбелга дIа а дех.

ХIаьта а бахархой кийчбара цхьацца йолча моттигашка кхоачам боацараш хилар юстара даьккхадац. Царех керттера дар — белгалдаьккха гIулакхаш производства башхалонцеи моттигерча хьалацеи бувзам боацаш хилар. Цхьацца йолча хана дешара планаш а, занятеш а, ученеш а чIоагIа низ беш йолча дохьаш доахкача веществаехи Iалама зуламехи производственни персонал а бахархой а лорабара дешаш кхоачашделга белгалдаьккха хилац. Цунца белгалдаккха деза, Граждански оборона къаьст-къаьста йола службаши штабаши укх шера январь бетта доккха лоа а дилла, республика халкъа боахама районашкеи объекташкеи этта хьал тоаде ца могаш йиса хилар. Керда формаши методаши юкъеяхьа ца ховш, е юкъеяхьа ца ловш бахархой формально Iомабаро лоархIам боллаш лохъю кийчо яра ерригача система эффективность. Масала, алхха цунца дIахайта йиш я Ачхой-Мартановски, Сунженски, Шелковски районашка тренировкаш методически боарам лоха болаш дIайихьа хилар.

Районийи халкъа боахама йоаккхача объектийи дукхача кулгалхоша боагIаш бола теркам тIабахийтац республикански курсашка командно-начальствующи состав Iомаяра, хIаьта шоаш Iома а дац граждански оборонах дола кулгалдара документаш — цу дерригне новкъарле ю граждански оборона формированеши бахархойи лорабала Iомабара. Иштта дIадахача дешара шера 18 районах Веденскии, Грозненскии, Гудермесскии, Назрановскии йиъ районо мара Граждански оборона курсаш вIашагIйохкара план кхоачашъянзар.

Городашка санна юртарча моттигашка а халкъа боахама дуккхача объекташка а Граждански оборона йола занятеш во дIайихьай, хIаьта Горплодоовощторге, жилищно-эксплуатационни тресте, Нохч-ГIалгIай АССР Минздрава снабжене базе, № 3 йолча горбольнице, Веденскии Шалинскии юрта Советашка, Сунженски района «Победа» а «Восход» а колхозашка бIаьччача шера занятеш хиланзар.

2-ча январе дIадоладеннад граждански оборона системе дешара керда шу. Перестройка программана юкъейихьай — из лоцъяьй 8 сахьата. Дукха гIа шоай лоIаме хила бокъо еннай объектий кулгалхошта. Шоай предприятей башхало йовза а йовзаш кулгалхой декхарийла ба могаяьча 16 темах коллектива дукхагIа эшаш йола темаш малагIаш я а, царех хIара темана мел ха эш а, занятена аьттув бола ха малагIа я а белгалдаккха. Дешар ший лоIамагIа дIахьоргда е дешара группаца цхьана дIахьоргда, аьнна дешара форма декхар даь тIайиллац. Цхьабакъда, кхетаде деза, ший лоIамагIа дешаш хилча болх дика вIаштIехьбаьккха а дисциплина чIоагIа йола а кийчо яра цу формах пайда эцаш хилча шийна тIа мел диллар кхоачащдеш хила везилга. Дешара уж тайпа йола формаш пайдане йолаш дIаяхьара лоралуш волча гIирсашка, дешара пункташка граждански оборона классашка, ЦIеча уголокашка, кхыйолча аьттув болча моттигашка консультационни пункташ хила еза. Уж эшаш болча гIирсаца, литератураца, дешара гойтара, кхыча пособешца а дешара технически таронашца а Iалашъе еза. Граждански оборона объекта начальника приказаша белгалйоаккх консультационни пункта балха порядок. Цу тIа хьахьокх из пункт хургйола моттиг, цун балха бехктокхаме вола саг, мел эшачунца из Iалашъяра порядок, консультаци юха, уж еш бола специалисташ.

Консультанташ а болаш, юкъеоза мегаргба граждански оборона объектий штабий болхлой, цехий, бригадай, отделий кулгалхой. Медицински темаех йола консультацеш е еза лораша, фельдшераша, медицински йижараша, эггара дикагIа кийчбаьча сандружинницаша. Нормативаш кхоачашъелга а киноши диафильмаши хьокхалга а тIадулл консультацешта. Консультантий (инструкторий) декхар кхоачашдергдараш декхарийла ба объекташка е района граждански оборона курсашка цхьан-шин дийнахьарча дешара - методически сборех чакхбовла.

ЦаI е массехк тема ше Iомаяьчул тIехьагIа из материал мел дика караерзаяьй белгал а даьккхе, йоагI-йоагIача структурни подразделене начальника кулгалца тренировка елга а нормативаш дIалулга а вIаштIехьдоаккх. Цунна ховр учет лелаеча журнала тIа дIаязду.

Ше Iомалуш волча сага гIо дара шерра пайда эц пропагандаи агитацеи таронех (пен газетех, дукхатиражни газетех, объектови радиовещанех, памятникех, кхыдолча методически пособех).

Дешара шу чакхдоалаш объекта граждански оборона начальника хьожаяьча администрацеи общественностеи викалех латтача комиссе хIаранегара итогови зачет эц. Цо тохкам бу саго программа мишта караерзаяьй, ше тIанийца тематика мишта Iомаяьй, граждански оборона нормативаш кхоачашъюлургйий а хьожаш. Знанеш кхоачамхиллал кара ца ерзаяьрашка, юха кийчо е ха белгал а яьккхе, цIаькхазза зачет дIайолийт.

Дешара группашка занятеш дIахьолга хьалха дIадахача шерашкарчул цхьанна а хIаманца эргаш дац. ЛоархIаме ба цар практически лостам. Цул совгIа хIара тема 1 — 2 сахьата Iомаю. Нагахьа санна цхьаццадола къаьсткъаьста дешаш дагадохийта лаьрхIа хуле кхоачам болаш я 30 минот.

Машара хана а тIема хана а чрезвычайни хьал оттарах бахархошка ший ханнахьа а тешаме а дIакхайкаделга Iалащде лаьрхIа укх шера 2-ча январе денз из дIакхайкадара керда порядок юкъеяьккхай. Машара хана а тIема хана а чрезвычайни хьал оттарах бахархошка дIакхайкадара керттера способ телефонни пачхаьалкхен сетах, радиои телевизионнии вещанех пайда а эцаш, къамаьлаца хоам беш передача е лаьрхIад.

Нагахьа санна хьалха сирена хоам бича берригa нах убежищешка а укрытешка а дIалачкъа безаш хинна бале, тIаккха хIанз сирена а производственни гудокий а хоама меттел «ЛадувгIалаш массане а» яхача сихача хоамага ладувгIара радио а телевизионни а приемникаш сете дIачуйохка декхарийла ба бахархой.

Цул тIехьагIа (эттача хьалагIа хьежжа) тIема кхерам эттача, Iалама зулам тIадеча, йоккхий производственни авареш хилча бахархоша де дезарий хьакъехьа къамаьлаца хоам беш телевиденеи радиовещанеи гIолла передача е йолаергья. Цу темах йола хаьдда материал кепатохаргья 1989-ча шера № 2 йолча «Военные знания» яхача журнала тIа.

Граждански оборонана перестройка яра дешаш кхоачашдеш республика граждански оборона штабо а районий граждански оборона штабаша а лохаш я лорабалара гIулакхаш бахархошта Iомадара керда формаш. Иштта, масала, городе Гудермесе вIашгIйохкаш латт граждански оборона боахама расчетни курсаш. Шоай района меттел лоалахарча районий а командно-начальствующи состав Iомае лерхI цига. Граждански оборона дешаш бахархоша шоаш Iомадара дола пособи кийчдаьд республика граждански оборона штабо. Уж дешаш ше Iомадара гIо дергда «Из ха а довза а деза хIаранена» яхача брошюра а, хIаьта иштта «Военные знания» яхача журнало а.

И. КОНОВАЛОВ,
Нохч-ГIалгIай АССР граждански оборона штаба начальника пропагандана вола помощник.